

פרק עשירי

אדם שהופיע נגע בהרת בעור שבראשו או בזקנו כאשר יש בהם שערות, אינו נטמא בטומאת נגעים, לפי שמקום השער שבראש והזקן אינו ראוי לטומאת נגעים.

ואם נשרו שערות הראש והזקן על ידי סם, אומחלה, אומכהוכדומה, ולאחרמכנהופיע נגעבהרת במקום שלהקרחת, הריהואטמא בטומאת "קרחת וגבחת", כפי שיבואר להלן בסוף הפרק.

אמנם, אם נשרו שערות הראש או הזקן מאליהם בשיעור כגריס, הרי הוא טמא בטומאת "נתקים", אפילו בלא שהופיע שם בהרת⁽¹⁾, שנשירת השערות זהו הנגע.

משנה א :

הנתקים – הדין של טומאת נתקים, שהם מטמאין בשני שבועות של הסגר,

שהנתקים טעונים הסגר שני שבועות, ואם לאחר מכן לא פשו הנתקים, הרי הם טהורים.

וכן מטמאים טומאת החלט **בשני סימנים, בשער צהוב דק, ובפשיון,**

שאם צמחו שתי שערות צהובות דקות, בין בתחילה, בין בסוף שבוע ראשון, בין בסוף שבוע שני, בין לאחר הפטור,

או שהנגע פשה [כלומר, שנתקו שערות נוספות מסביב לנתק הקיים], בין בסוף שבוע ראשון, בין בסוף שבוע שני, בין לאחר הפטור, הרי הוא טמא מוחלט.

וחלוק דין נתקים מדין נגעים שבעור הבשר בשני דברים: האחד, שסימן הטומאה של הנתקים הוא שער צהוב דק, בעוד שבנגעים שבעור הבשר, סימן הטומאה הוא שער לבן. והשני,

שינוי מראה, ואף שבכל מראה הוא מטמא, אך מכל מקום צריך שיהיה איזה שינוי במראה העור, ובפירושו לתורת כהנים ביאר, שהראיה היא מהתוספתא [פ"א ה"ב], "הנתקים מטמאים בכל מראה, אפילו לבנים שחור ושחורים בלבן", ומשמע שצריך שיהיה שינוי מראה, אך אין צריך מראה עמוק, אלא גם מראה גבוה טמא. ולפי זה יתכן, ששינוי המראה זהו הנגע ולא נשירת השערות, אלא שיש תנאי שלא יהיה הנגע במקום שער.

ובמשנה למלך הוכיח כדעת הרמב"ם שאין צריך שינוי מראה כלל, מלקמן מ"ה, שכאשר מגלח מסביב לנתק, צריך להשאיר שתי שערות, כדי שיהא ניכר אם פשה, ואם נאמר

1. כתבו הר"ש לעיל [פ"ג מ"ה] **והרמב"ם** [פ"ח ה"א], שהנתקים מטמאים בלא שינוי מראה כלל, שנשירת השערות זהו הנגע, ומה שכתבה התורה [ויקרא יג ל'] "והנה מראהו עמוק מן העור" שמשמע שהיה גם שינוי במראה העור, ולכן הוא נראה עמוק, פירשו הר"ש והרמב"ם, שהתורה באה לומר שדוקא אם ניתקו השערות בידי שמים הוא טמא, כמו שמראה עמוק זה בידי שמים, אך באמת אין צריך מראה עמוק. [ראה **במים טהורים** שלמד בדעת הרמב"ם שצריך שינוי מראה].

והראב"ד בהשגות [שם] כתב, שבאמת מהתורה כהנים משמע שאין צריך שינוי מראה כלל, אך מהתוספתא משמע שצריך

שהנתקים אינם מטמאים במחיה, בעוד שנגעים שבעור הבשר מטמאים במחיה.

מבארת המשנה:

מה שאמרה התורה "בשער צהוב דק", הפירוש הוא, שהשער הצהוב הוא לקוי בכך שהוא קצר משאר השערות⁽²⁾. [שפירוש המילה "דק" הוא לקוי, והליקוי הוא בזה שהוא קצר]⁽³⁾.

דברי רבי עקיבא, לפי שהשער הצהוב

מטמא דוקא כאשר הוא קצר משאר השערות, אך שער צהוב שהוא ארוך כשאר השערות, אינו סימן טומאה.

רבי יוחנן בן נורי אומר: אפילו כאשר השער הצהוב ארוך כשאר השערות, הוא סימן טומאה לנתק, לפי שאין צריך שיהיה השער לקוי באורך, אלא גם אם הוא לקוי בעובי, [שהוא פחות עבה משאר השערות] הרי זה נחשב לקוי⁽⁴⁾.

אמר רבי יוחנן בן נורי טעם לדבריו:

הוא פירוש ל"דק", והיינו, ששער צהוב הוא שער לקוי במראה שלו, וכן כתב הרמב"ם בהלכותיו [פ"ח ה"ד], "וזה שנאמר דק, הוא שיהיה קצר", ולא הזכיר הרמב"ם שיהיה לקוי, כיון שכבר כתב הרמב"ם שצריך שיהיה השער במראה צהוב.

אך הקשה התוספות יום טוב על הרמב"ם, מהמשך המשנה, שבמקל וקנה אדם שאומר דק מקל זה, הכוונה דק לקוי קצר או דק לקוי ארוך, ואם לקוי הכוונה במראה השער, אין זה שייך במקל וקנה?

4. כן כתב הרא"ש, שלפי דעת רבי עקיבא, דוקא אם הליקוי הוא באורך השער הוא מטמא, אך אם הליקוי הוא בגוף השער, כגון שהוא פחות עבה משאר השערות, אינו מטמא, ולפי דעת רבי יוחנן בן נורי, בכל אופן הוא מטמא, בין כשהליקוי הוא באורך, בין כשהליקוי הוא בעובי.

אך הראב"ד בפירושו לתורת כהנים כתב, שלכולי עלמא לקוי הוא בעובי, אלא שלפי רבי עקיבא צריך שהשער יהיה גם לקוי וגם קצר, ולפי רבי יוחנן בן נורי, אין צריך שיהיה גם קצר, אלא שאם הוא לקוי הוא מטמא. וכן כתב המשנה אחרונה.

שצריך שינוי מראה, הרי הפשיון ניכר על ידי שינוי המראה כמו בכל נגע, [ואין לומר, ששינוי המראה היה גם במקום השערות, ולכן צריך היכר על ידי השערות, שהרי אם התחיל השינוי קודם שנשרו השערות, שנינו לעיל [פ"ז מ"א] שהנגע טהור גם לאחר שנשרו השערות]. וראה במשנה אחרונה שיישב, שגם לפי הצד שצריך שינוי מראה, מכל מקום הרי יש תנאי, שהשערות ישרו בידי שמים, ואם יגלח את הנתק, אותו המקום לא ראוי לטומאת נתקים. וראה חזון איש [ג ז].

ובאופן שהופיע בהרת במקום של הנתק, דעת הכסף משנה שהדין של מקום הבהרת הוא כמו עור הבשר, שהוא טמא בשער לבן ובמחיה, אך התוספות יום טוב להלן מ"י נחלק עליו, שגם אם יש שם בהרת, דינו כנתקים, וראה מה שכתבנו שם.

2. כך פירשו הרמב"ם והרא"ש, אך הרי"ש פירש שקצר היינו קצר מהשיעור הנאמר בשער לבן, וראה בהערות על הרי"ש.

3. כך פירשו כל הראשונים, ש"לקוי קצר" הוא פירוש ל"דק", אך הרמב"ם בפירושו למשנה כתב, ש"לקוי" הוא פירוש ל"צהוב", ו"קצר"

שלשון "דק" בשער, מתפרש רק לדק באורך, וכיון שהתורה מדברת כאן על שער, הרי דוקא כאשר השער קצר הוא מטמא, ואינו מטמא כאשר הוא ארוך⁽⁵⁾.

משנה ב:

"שער צהוב דק" ששינוי שהוא סימן טומאה בנתק, הרי הוא מטמא בין במכונס – ששתי השערות הצהובות סמוכות זו לזו, ובין במפוזר – שהשערות רחוקות זו מזו.

בין במבוצר – שהשערות בתוך הנגע, ובין שלא מבוצר – שהשערות בצד הנגע.

וכן השער הצהוב סימן טומאה בין כשהוא הפוך – שהנתק קדם לשער, ובין שלא הפוך – שהשער קדם לנתק, דברי רבי יהודה,

מה הלשון של בני אדם אומרת, [איך מתפרשת תיבת "דק" בלשון בני אדם]. כאשר אדם אומר דק מקל זה או דק קנה זה, הרי כוונתו היא, או דק לקוי קצר, או דק לקוי ארוך, שבין מקל קצר ובין מקל ארוך נקראים "דק", כיון שלשון "דק" במקל וקנה, מתפרש לדק בעובי ולא לדק באורך,

ואם כן, גם לגבי שער נפרש את כוונת התורה "דק", שהשער דק בעובי, אף שאינו דק באורך, אלא שהוא ארוך כשאר השערות.

אמר לו רבי עקיבא:

עד שאנו למדים מן הקנה איך מתפרש הלשון "דק" בקנה, נלמד מהשער, איך מתפרש לשון "דק" בשער, שהרי אדם שאומר דק שערו של פלוני, הפירוש הוא, דק לקוי קצר ולא דק לקוי ארוך.

וביאר הראב"ד [לפי שיטתו], שלפי רבי עקיבא צריך שיהיה השער גם לקוי וגם קצר, שזהו המשמעות של "דק", ורבי יוחנן בן נורי לומד מהפסוק, שגם אם הוא דק לגבי הלקוי הוא מטמא, ואין צריך שיהיה דק באורך. ולפי דעת הרא"ש הביאור הוא, שלפי רבי עקיבא דוקא אם הוא לקוי באורך הרי הוא מטמא, אך אם הוא לקוי בעובי אינו מטמא, ורבי יוחנן בן נורי לומד מהפסוק, שגם אם הוא לקוי בעובי הוא מטמא, שגם זה נקרא "דק" לגבי מקל.

אך לפי הצד בחזון איש, שלפי רבי יוחנן בן נורי "דק" מתפרש רק דק בעובי, ואם הוא עבה כשאר השערות, אינו מטמא גם אם הוא קצר משאר השערות, צריך עיון איך הוא לומד זאת

החזון איש [ז' ה'] נסתפק, האם לפי רבי יוחנן בן נורי "דק" מתפרש רק דק בעובי, ואם השער עבה כמו שאר השערות, אינו מטמא, גם אם הוא יהיה קצר משאר השערות, או שמא, רבי יוחנן בן נורי מודה לרבי עקיבא שאם הוא קצר משאר השערות, שהוא מטמא, אלא שהוא סובר שגם דק בעובי נחשב דק.

5. והטעם של רבי יוחנן בן נורי שאינו לומד משער אלא ממקל וקנה, מובא בתורת כהנים [פ"ט ה"ג], שרבי יוחנן בן נורי לומד מהפסוק "ולא היה בו שער צהוב" ולא נאמר כאן דק, לומר, שגם אינו ממש דק הרי הוא מטמא, ודוקא אם אינו דק כלל לא באורך ולא בעובי אינו מטמא.

לפי שהוא סובר, שאמנם מצינו לגבי נגע שבעור הבשר, שאין השער הלבן סמן טומאה אלא כאשר הוא הפוך, כלומר, שהנגע קדם לשער, מכל מקום השער הצהוב הרי הוא סימן טומאה בנתק אפילו כשאינו הפוך.

רבי שמעון אומר, אינו מטמא אלא הפוך. שהדין שער צהוב בנתק הרי הוא כשער לבן בנגע שבעור הבשר, שאינו מטמא אלא כאשר הוא הפוך⁽⁶⁾.

אמר רבי שמעון:

ודין הוא – והרי אפשר ללמוד מקל וחומר, ששער צהוב מטמא את הנתק דוקא כאשר הוא הפוך,

מה אם שער לבן שהוא סימן טומאה בנגע שבעור הבשר, **שאינן שער אחר**

מציל מידו, שאפילו אם יהיה בנגע שערות שחורות הרי השער הלבן סימן לטומאה, ומכל מקום, **אינו מטמא את הנגע אלא כאשר הוא הפוך**,

שער צהוב דק, שהוא סימן טומאה בנתק, **ששער אחר מציל מידו**, שאם יש שערות שחורות בנתק אין השער הצהוב מטמא, ואם כן, השער הצהוב קל יותר משער לבן, **אינו דין שלא יטמא את הנתק אלא כאשר הוא הפוך**⁽⁷⁾.

רבי יהודה אומר, כל מקום שצריך לומר הפוך כגון בשער לבן שמטמא את הנגע דוקא הפוך, אמר הפוך שנאמר "ושער בנגע הפך לבן", אבל הנתק שנאמר בו "לא היה בו שער צהוב" ולא נאמר בו ושער בנתק הפך צהוב, מטמא בין כשהוא הפוך ובין שלא הפוך⁽⁸⁾.

מהפסוק, ומנין ש"דק" תלוי בעובי ולא באורך?

6. הרמב"ם פסק כשיטת רבי יהודה, שהוא מטמא גם שאינו הפוך, והקשה עליו **התוספות יום טוב**, הרי יש סתם משנה כמו רבי שמעון, שהרי להלן מ"ד תנא קמא סובר כרבי שמעון? רש"י על התורה כתב, ששער צהוב היינו שנהפך השער השחור שבו לצהוב. וכתב **המשנה אחרונה**, שרש"י פסק כרבי שמעון שצריך הפוך, כיון שיש סתם משנה כמותו. אך הקשו **התוספות אנשי שם**, למה רש"י כתב שנהפך השחור לצהוב, הרי גם לפי מי שסובר שצריך הפוך, היינו שצריך שהשער הצהוב יצמח לאחר שהופיע הנתק, אך אין צריך שיהיה קודם שער שחור?

7. בתורת כהנים מבואר, שיש פירכה על הקל וחומר, מה לשער לבן שבנגע, שהוא מטמא

דוקא בבהרת, תאמר בשער צהוב שבנתק, שהוא מטמא בכל מראה. אלא טעמו של רבי שמעון, שיש היקש נגע לנתק, מה הנגע מטמא דוקא בהפוך, אף בנתק מטמא דוקא בהפוך. ורבי יהודה לומד ממדיקש, מה נגע כגריס, אף נתק כגריס, ומה נתק אין פשיון לתוכו, אף בנגע אין פשיון לתוכו. וכתב **התוספות יום טוב** שצריך לומר, שלפי רבי יהודה יש משמעות מהפסוק, שהוא מטמא גם בהפוך, [ממה שהתורה לא כותבת הפך], שאם לא כן, הרי אין היקש למחצה, וצריכים להקיש גם לגבי שאינו מטמא אלא הפוך.

8. כתב **הקרבן אהרן** שהראיה מהפסוק שאין צריך הפוך, שלגבי שער לבן שנה עליו הכתוב כמה פעמים, והרי זה נחשב כשני כתובים הבאים כאחד שאינם מלמדים, והקשה **המשנה אחרונה**, הרי אם יש היקש זה כאילו

משנה ג:

נאמר בתורה [ויקרא יג לא] "ושער שחור אין בו, והסגיר את הנתק שבעת ימים", למדים מכאן, שהנתק מטמא רק באם אין בו שער שחור, אך אם צמחו בנתק שתי שערות שחורות, הרי הוא טהור ואינו טעון הסגר.

וכן נאמר בסוף שבוע שני [שם לז], "ושער שחור צמח בו, נרפא הנתק טהור הוא". לומר, שאפילו אם פשה הנתק, כאשר צמח בו שערות שחורות, הנתק טהור.

ויש חילוק בין הפסוקים, שבפסוק הראשון מדובר באופן, שכאשר ניתקו שערות הראש, נשארו שתי שערות שחורות בתוך הנתק שלא נשרו כלל, והרי זה סימן טהרה לנתק ואין צריך הסגר, ואילו בפסוק השני מדובר באופן, שלאחר שניתקו שערות הראש ונטמא בטומאת נתק, צמחו שתי שערות שחורות בנתק, והרי הם סימן טהרה לטהר את טומאת הנתק⁽⁹⁾.

אומרת המשנה:

שער שחור **הצומח** בנתק, לאחר שנשרו השערות⁽¹⁰⁾, הרי הוא **מציל** את הנתק

מיד **השער צהוב ומיד הפשיון**, שאפילו אם הוחלט הנתק בשער צהוב או בפשיון, הרי הוא טהור.

בין כשהוא **מכונס** – ששתי השערות השחורות סמוכות זו לזו, ובין **שלא מכונס** – שהשערות השחורות אינם סמוכות זו לזו.

ובין **מבוצר** – שהשערות השחורות בתוך הנתק, ובין **שלא מבוצר** – שהשערות השחורות בצד הנתק.

וה**משואר** – שער שחור שלא נשר יחד עם כל השערות, אלא נשאר במקומו, הרי הוא **מציל** את הנתק מיד שער **צהוב ומיד הפשיון**, בין כשהוא **מכונס**, ובין **שאינו מכונס**, ודוקא כאשר הוא **מבוצר**.

אך **אינו מציל** את הנתק כאשר השערות הם **מן הצד**, **עד שיהא** השער השחור **רחוק מן הקמה** של שערות הראש **מקום שתי שערות**,

שכל זמן שהם סמוכות לקמת הראש, הרי אין באותו המקום נתק כלל, שהרי זה נחשב שהנתק הגיע רק עד לשערות הללו, ולכן אינם מצילות אלא כשהם בתוך הנתק, אבל הצומח מציל גם

וראה במשנה אחרונה שהקשה מניין שהצומח מציל גם מהסגר, והמשואר מציל גם מפשיון.

10. עיין **בחזון איש** [ז יד], שדן מה הדין בנשרו השערות, וקודם ראיית הכהן צמח שער שחור, ומעידים לפניו שצמחו השערות לאחר הנתק, האם זה נחשב לצומח או למשויר.

כתוב מפורש, שגם בנתק צריך הפוך? ולכן פירש, שהלימוד של רבי יהודה הוא מהלשון "ולא היה בו שער צהוב" שמשמע שגם לפני הנתק לא היה שער צהוב.

9. הפסוק הראשון מדבר להציל אותו מהסגר, והפסוק השני מדבר להציל אותו מפשיון,

משנה ד:

שער צהוב שקדם את הנתק, שהפך השער שבראשו לצהוב, ולאחר מכן הופיע שם הנתק, הרי הוא טהור, ששער צהוב מטמא דוקא כאשר הפכתו הנתק.

רבי יהודה מטמא, כפי שיטתו לעיל [מ"ב], ששער צהוב מטמא גם כאשר אינו הפוך.

כאשר השערות בצד הנתק, שהרי היה שם נתק וצמחו השערות, והרי הם סימן טהרה⁽¹¹⁾.

מוסיפה המשנה:

אם נולד בנתק שיערה אחת צהובה ושערה אחת שחורה, או שיערה אחת צהובה ושערה אחת לבנה, הדין הוא שאינם מצילות, עד שיהיו שתי שערות שאינם צהובות⁽¹²⁾.

שחור, אך שער צהוב המטמא זה דוקא בצהוב. וביאר הגר"א, שלגבי שער צהוב המטמא כתוב "שער צהוב", אך לגבי שער שחור המציל כתוב "ושער שחור".

אך דעת הרמב"ם, שדוקא שער שחור מציל, וכתב התוספות יום טוב, שלהרמב"ם היה גירסה אחרת במשנה, "אחת צהובה או לבנה, ואחת שחורה, אינם מצילות".

והקשה החזון איש [ז י], שאם כן, מה נחלקו התנאים במ"ד האם שער צהוב שקדם לנתק מציל, הרי דוקא השחור מציל? וכתב החזון איש, שצריך לפרש לפי דעת הרמב"ם, שבזה עצמו הם נחלקו, שלפי רבי אליעזר בן יעקב, אינו מטמא ואינו מציל, משום שדוקא שער שחור מציל. וכן בתוספתא שהביא הר"ש במ"א, שרבי עקיבא אומר ששער צהוב שאינו דק מציל, צריך לומר שהוא סובר כרבי שמעון שאין צריך דוקא שחור.

ובקריית ספר כתב, שגם לפי דעת הרמב"ם, דוקא שער לבן אינו מציל, משום שהוא סימן טומאה בנגע שבעור הבשר, אך הירוק והאדום מודה הרמב"ם שהם מצילים. ולפי זה צריך לומר, שהרמב"ם לא גרס בתורת כהנים "לבן", אלא רק "אדום וירוק".

11. הר"ש הקשה מה המקור שהשער הצומח מטמא גם כשאינו מבוצר, והשער המשואר מטמא דוקא במבוצר, הרי כמו שבמשואר כתוב "אין בו" שמשמע עד שיהא בתוכו, כך בצומח כתוב "צמח בו"?

ותירץ המהר"ם, שהפסוק השני בא לרבות, ראה שם. וראה עוד בראב"ד בפירושו לתורת כהנים [פ"ח ה"ז].

וברמב"ם משמע שילפינן חילוק זה מסברא, שלא יתכן לומר שהמשואר מציל גם כשאינו מבוצר, שהרי מעולם לא היה שם נתק, והנתק מגיע רק עד שם, ודוקא כאשר השערות השחורות הם בתוך הנתק הרי הם מצילות. וכתב החזון איש [ז יד], שלפי דעת הרמב"ם, אם יש שיערה אחת משויירת שהיא מבוצרת, ואחר כך, צמחה שיערה אחת בינה לקמת הראש, מצטרפים הצומחת והמשויירת להציל, ואף שעכשיו המשויירת אינה מבוצרת, שהרי הצומחת מפסקת, מכל מקום הוא טהור, כיון שאין דין שיהיה מבוצר, אלא שלא יהיה מקמת הראש, וכאן הרי היא רחוקה מקמת הראש.

12. בתורת כהנים מרבינן, שגם שער במראה אדום ולבן וירוק מצילות, ואין צריך דוקא

רבי אליעזר בן יעקב אומר: שער צהוב שקדם לנתק, אינו מטמא את הנתק, ואינו מציל את הנתק מיד השער צהוב והפשיון,

שאפילו שהשער הצהוב שאינו הפוך אינו מטמא, מכל מקום אינו מציל, שדוקא שער שחור או אדום או לבן מציל, ולא הצהוב⁽¹³⁾.

רבי שמעון אומר: כל שאינו סימן טומאה בנתק הרי הוא סימן טהרה בנתק, ולכן שער צהוב שאינו הפוך, שאינו סימן טומאה, וכשיטתו לעיל [שם], הרי הוא סימן טהרה, ומציל מיד השער צהוב הפוך, ומיד הפשיון⁽¹⁴⁾.

משנה ה:

אדם שניתקו שערות ראשו, והסגיר אותו הכהן, ובסוף שבוע עמד הנתק בעיניו ולא פשה, הרי הוא טעון הסגר שני,

לפני שסיגיר אותו הכהן שנית, צריך המצורע לגלח את שערות ראשו, שנאמר בתורה [ויקרא יג לג] "והתגלח, ואת הנתק לא יגלח, והסגיר הכהן את

הנתק שבעת ימים שנית", הצריכה התורה גילוח מסביב לנתק קודם הסגר שני.

אך לעומת זאת התורה אסרה לגלח את הנתק עצמו, וציווי זה צריך ביאור, שהרי לא יתכן לפרש שהתורה אסרה לגלח את השערות שבתוך הנתק, שהרי השערות נתקו, ואין שם שערות כלל,

וכן לא יתכן לפרש שהתורה אסרה לגלח שער צהוב שצמח בנתק, שהרי אם יש בנתק שער צהוב הרי הוא מוחלט לטומאה, ואין בו דין גילוח כלל,

וכן לא יתכן לפרש שהתורה אסרה לגלח שער שחור שצמח בנתק, שהרי אם יש בנתק שער שחור הרי הוא טהור, ואינו טעון הסגר שני,

אלא הפירוש הוא, שהתורה אסרה לגלח את השערות הסמוכות לנתק מסביב, שכאשר הוא מגלח את שערות ראשו, ישאיר את השערות שמסביב לנתק, ואסור לו לגלח אותם.

אומרת המשנה:

13. טעמו של רבי אליעזר בן יעקב, שנאמר "שחור" ולא צהוב, כמבואר בתורת כהנים, ולפי רבי שמעון בא הפסוק למעט, שעה אחת צהובה שאינה מצטרפת עם השחורה להציל, אך צהוב שאינו הפוך מציל.

ולפי דעת הרמב"ם שדוקא שחור מציל, כתב החזון איש שבזה נחלקו רבי אליעזר ורבי שמעון, האם דוקא שחור מציל או שכל שאינו צהוב מציל.

14. הקשה המים טהורים, מדוע לגבי שער צהוב שאינו הפוך נחלקו רבי אליעזר בן יעקב ורבי שמעון האם מציל או לא, ואילו לגבי שער צהוב ארוך, מבואר בתוספתא [הובא בפירוש ה"ש מ"א] שמציל, ולא מובא בזה מחלוקת תנאים?

ותירץ, שיש חילוק בין שער שאינו הפוך לשער שאינו קצר, ששער שאינו קצר ניכר לעין, ולכן הוא גם מציל, אך שער שאינו הפוך

כיצד מגלחים את הנתק (15) לפני ההסגר השני?

ומניח שתי שערות (16) סמוך לו, ואותם השערות הסמוכות לנתק אסור לו לגלח (17),

מגלח את השערות שבראשו חוצה לו, [כלומר, השערות שמחוץ לנתק].

כדי שיהא ניכר לכהן אם פשה, שאם יגלח את כל שערות ראשו, לא יוכל

ראיות בנידון זה.

16. הקשה הרש"ש, מדוע צריך לשייר שתי שערות, הרי פשיון שיעורו בכל שהוא, ומספיק לשייר שורה אחת? ובאמת התפארת ישראל הוכיח מכאן, ששיעור פשיון בנתק הוא בשתי שערות, ונסתפק האם גם פשיון של סוף שבוע ראשון הוא דוקא בשתי שערות, וכן כתב הראב"ד בפירושו לתורת כהנים, וראה במשנה אחרונה, ובהערות על הר"ש הערה 6.

17. הקשה הרש"ש, מאחר שמרבינן בתורת כהנים שאפשר לגלח בכל דבר, ואין צריך תער, למה לא יהא ניכר הפשיון כאשר יגלח סביב הנתק, הרי אם יפשה הנתק, ינשרו השערות מהשורש, והרי זה ניכר? ובמקדש דוד הקשה עוד, למה לא ניכר הפשיון, הרי עד סוף השבוע יצמחו השערות עד כדי שינטל בזוג, ואם ישרו השערות שגילח הרי זה פשיון?

ותירץ המקדש דוד, שאם נאמר שכל מטרת הגילוח היא כדי שיהא ניכר הפשיון, אם כן, רצתה התורה שהפשיון יהא ניכר על ידי השערות עצמן, שכיון שסביב הנגע יש שתי שערות שהן גדולות משאר השערות, יכול להבחין האם נשרו עוד שערות, ואם יגלח את כולן בשוה, שוב אין מטרה לגילוח כלל. והרש"ש שהקשה כן סבר, שמצות הגילוח היא מצוה בפני עצמה, והשיור סביב הנגע הוא הגבלה במצוה, שאם יגלח הכל לא יוכל לראות האם פשה הנגע שהרי אין שערות,

אינו ניכר לעין אם הוא הפוך או לא, ולכן הם נחלקו האם מציל או לא. ועוד כתב, ששער שאינו הפוך יש בו את כל תנאי הטומאה, וזה רק חיסרון צדדי, אבל שער ארוך, זה חיסרון בעצם השער המטמא וזה לא חיסרון צדדי.

15. יש להסתפק מה הטעם שציוותה התורה לגלח לפני ההסגר, האם הגילוח הוא מצוה בפני עצמה, כשם שהמצורע הנטהר מהחלט צריך לגלח את כל גופו, שזהו סדר הטהרה, כך הצריכה התורה לפני ההסגר השני להתחיל להיטהר על ידי תגלחת בראשו, ובאמת אם יפשה הנתק בשבוע השני, או שיוולד לו שער צהוב, בטלה תועלת הגילוח, שהרי הוא לא נטהר על ידי ההסגר. ולפי צד זה, הדין לשייר שתי שערות סביבות הנתק, הוא הגבלה במצות הגילוח, שסביבות הנתק לא יגלח כדי שיהא ניכר אם פשה.

או שמא, כל מצות הגילוח היא רק כדי שיהא ניכר אם פשה, שכאשר הוא מגלח את הראש ומשייר סביבות הנתק, זה ניכר יותר אם יש פשיון, ואפילו שבכל פשיון התורה סמכה על טביעות עין של הכהן, בנתק הצריכה התורה שיהא הפשיון ניכר.

והנפקא מינה היא כמה צריך לגלח, שאם היא מצוה בפני עצמה, צריך לגלח את כל הראש. אך אם זה רק כדי שיהא ניכר הפשיון, מספיק שיגלח סביב הנתק שתי שערות, ושיייר שתי שערות, ובוזה ניכר הפשיון. וראה בסימן יא שדנו בזה הרבה מהאחרונים, וכתבנו מספר

מכל מקום, הוא נשאר בטומאתו הראשונה⁽¹⁹⁾.

וכן אם החליטו הכהן בפשיון, ולאחר שהחליטו הלך הפשיון, שצמחו שערות במקום של הפשיון, ושוב חזר הפשיון, שפשה הנתק במקום אחר, וכן בשער צהוב – שלא פשה שוב אלא צמח שער צהוב בנתק⁽²⁰⁾,

בין אם ארע כן בסוף שבוע ראשון, בין בסוף שבוע שני, ובין לאחר הפטור,

בכל זה הדין הוא, הרי הוא כמות שהיה. והוא נשאר בהחליטו.

משנה ו :

שני נתקים זה בצד זה, ובכל נתק שיעור כגריס, ושיטה של שער שלא ניתקת

הכהן לדעת האם פשה הנגע, שהרי אין שם שערות ואין מה שיפשה, ולכן הזהירה התורה, שלא יגלח סביב הנתק, כדי שיוכל הנתק לפשות⁽¹⁸⁾.

המשנה מוסיפה לבאר את דיני הנתק:

החליטו הכהן בשער צהוב, ולאחר שהחליטו הלך השער הצהוב, ושוב חזר שער צהוב אחר, וכן בפשיון – שלא חזר שער צהוב אחר אלא שפשה הנתק,

בין אם ארע כן בתחילה, בין בסוף שבוע ראשון, בין בסוף שבוע שני, ובין לאחר הפטור,

בכל זה הדין הוא, הרי הוא כמות שהיה. שהוא נשאר בהחליטו, ואפילו שנתה יש בנתק שער צהוב אחר, או סימן טומאה אחר, שהרי בתחילה הוחלט בשער צהוב, ועכשיו יש פשיון,

ולכן הקשה שיוכל להבחין.

המשנה למלך [פ"ח ה"א] הוכיח ממשנתנו, שנתק אין צריך שינוי מראה כלל, שאם צריך שינוי מראה הרי ניכר הפשיון בשינוי המראה, וגם זה לשיטתו שהוא סובר שהשיור הוא הגבלה במצוה, שאם כמו המקדש דוד שזהו המצוה, שיגלח סביב וישאיר סמוך לנתק, ובוזה יהא ניכר הפשיון, הרי בוזה רצתה התורה שהפשיון יהיה ניכר בצורה הזאת.

18. הרמב"ם והראב"ד נחלקו האם דוקא על ידי תער עובר, או אף בכל דבר, וראה בסימן יא שהרחבנו בזה.

19. כעין משנה זו שנינו גם משנה לעיל [פ"ה מ"ב] לגבי נגע שבעור הבשר, ושם פירש

הרא"ש, שהחידוש הוא, שלא אומרים שכיון שזה סימן טומאה אחר, יטהר אותו הכהן מהסימן טומאה הראשון, ולאחר מכן יחליט אותו על הסימן טומאה השני, אלא הוא נשאר בהחלט הראשון, ונפקא מינה, שאינו צריך להביא שני קרבנות, אלא זה נחשב לנגע אחד ומביא קרבן אחד.

20. הקשה הר"ש, הרי אם חזר הפשיון, יש כאן שערות שחורות שצמחו בנתק, והם סימן טהרה, ואם כן, גם כשנולד אחר כך שער צהוב, למה הוא טמא? ותירץ, ששערות שצמחו בפשיון אינם מצילות, אלא רק שערות שצמחו באום מצילות, וראה מה שכתבנו על זה בהערות על הר"ש.

מפסקת ביניהם⁽²¹⁾, והרי היא חולקת את הנתקים לשנים, שלולי השיטה היו נחשבים שני הנתקים לאחד, אך עתה הם נחשבים לשני נתקים, ושניהם טעונים הסגר.

נפרץ שער של השיטה [שניתק גם הוא] בסוף השבוע⁽²²⁾, **ממקום אחד**, כלומר, בצד אחד של השיטה, הרי הנתק **טמא** מחמת הפשיון,

אך אם נפרצה השיטה **משני מקומות**, כלומר משני הצדדים של השיטה, ובין הפרצות נשאר שער שלא ניתק, הרי הוא **טהור**, שהרי השער השחור שנשאר בין הפרצות מבוצר בנתק מכל צדדיו, ושער שחור משואר שהוא מבוצר מציל מיד

טומאת הפשיון⁽²³⁾.

כמה תהא הפרצה בכל אחת מהפרצות?

מקום שתי שערות, שאם נפרצה השיטה מלמעלה ומלמטה בשיעור שתי שערות, הרי השער המשואר [שלא ניתק] מבוצר בתוך הנתק, אך אם נפרצה רק שיערה אחת, הרי השער המשואר אינו מבוצר, שהרי שיעור הביצור הוא שתי שערות מכל צד.

אולם, אם **נפרץ רק ממקום אחד**, אפילו שהפירצה גדולה בשיעור **כגריס**, הרי הוא **טמא**, שהרי השער המשואר אינו מבוצר, עד שתהא הפרצה משני

נפרצה קודם שהספיק להסגיר, ולכן אינו טמא משום פשיון, שהרי אין פשיון מטמא בתחילה, אלא הנתק טעון הסגר, ועיקר חידוש המשנה שאינו טהור משום השער השחור, משום שאינו מבוצר. אך הקשה על זה במרכבת המשנה, מהמשך דברי הרמב"ם שם, שכתב שאם נפרץ ממקום אחד כגריס הרי הוא טמא, ומשמע מוחלט לטומאה מצד פשיון? וראה במים טהורים.

23. מבואר במשנה, שאם נפרצה השיטה משני מקומות הרי שני הנתקים נחשבים כנתק אחד, שאם לא כן, הרי השער מבוצר בשני נתקים שונים, ואין זה נחשב למבוצר. וראה בפירוש הראב"ד לתורת כהנים [פ"ח ה"ח] שהקשה מדוע יחשב כנתק אחד, מה לי נפרץ ממקום אחד, ומה לי נפרץ משני מקומות? ותירוצו שם צריך ביאור, וראה עוד במים טהורים.

21. הרא"ש פירש שהשיטה היתה ברוחב שתי שערות, וכתב, שטומאת הפשיון היא רק על הנתק שהתחילו השערות להנתק ממנו, אך הנתק השני אינו טמא, וכמו ששינונו לעיל [פ"ו מ"ה], שפשיון מטמא רק באופן שהתחיל הפשיון מהנגע, וראה מה שכתבנו שם.

אולם מדברי הר"ש משמע, שהשיטה היתה ברוחב שיערה אחת בלבד, וכאשר נפרץ ממקום אחד, הרי שני הנתקים טמאים משום פשיון, שאין סיבה לייחס את הפשיון לנתק אחד יותר מלחבירו.

22. הרמב"ם [ח י] כתב, שאם נפרץ ממקום אחד הרי הוא כמו שהיה, שהשער השחור הנשאר ביניהם הרי הוא בצד הנתק. ולכאורה צריך ביאור, מדוע כתב הרמב"ם הרי הוא כמו שהיה, הרי במשנה כתוב שהנתק טמא, וכמו שביארנו שיש כאן פשיון? ותירץ התוספות יום טוב, שלפי דעת הרמב"ם מדובר שהשיטה

מקומות⁽²⁴⁾.

ועתה דין הנתק הפנימי להסגיר, שהרי יש בו שיעור גריס, ואין בו סימן טומאה, ולא סימן טהרה. ודין הנתק החיצון, לדעת תנא קמא [לעיל פ"ו מ"ה] הרי הוא טהור, שהרי יש בו סימן טהרה, שהשיטה נחשבת למבוצרת בתוך הנתק, מפני שהנתק הפנימי אינו חולק את ביצור השיטה, והרי היא מצלת את הנתק, אולם לדעת רבי יוסי [שם], הרי הוא טעון הסגר, משום שהשיטה לא נחשבת למבוצרת, מפני שהנתק הפנימי חולק את ביצור השיטה.

נפרץ שער של השיטה שביניהם ממקום

משנה ז:

שני נתקים זה לפנים מזה, ושיטה של שער מפסקת ביניהם, כלומר, נתק כגריס מרובע במקום אחד, ושיטה של שער מסביב לנתק, שלא ניתקו שם השערות, וסביב לשיטה ניתקו השערות ברוחב כעדשה, והרי השיטה חולקת את שני הנתקים, שלולי השיטה היו נחשבים שני הנתקים לנתק אחד.

המשנה באופן אחר, שהמשנה ממשיכה לבאר את האופן של נפרץ משני מקומות, שאם במקום אחד משניהם הפירצה היא כגריס, הרי הוא טמא, ואין זה נחשב למבוצר, כיון שהגריס יש לו דין נתק בפני עצמו, ושוב אין השער מבוצר בנתק אחד. ובאמת הראב"ד השיג עליו – "אפילו נפרץ משני מקומות". והיינו כמו שכתבנו, שאם פרצה אחת היא כגריס, הרי אפילו כאשר נפרץ משני מקומות אין זה נחשב למבוצר, וכן כתב הכסף משנה שהראב"ד בא לפרש דברי הרמב"ם.

אכן **החזון איש** תמה על זה, איך יתכן לומר שהפרצה כגריס נחשבת כנתק בפני עצמו, הרי במשנה הבאה מבואר שפירצה כגריס זה סיבה לחבר שני נתקים? ולכן דחק בדברי הרמב"ם שאין כוונתו לחלוק על כל הראשונים, וכן הגיה בדברי הראב"ד, עיין שם. **המשנה אחרונה** ביאר בדברי הרמב"ם, שהרמב"ם גרס במשנתנו "נפרץ ממקום אחד כגריס טמא", והיינו שאם הפרצה היא ממקום אחד, שלא בסמוך לנתק, הרי הוא טמא משום שפשיון הרחוק לא מתייחס לנתק, ראה שם.

24. הראשונים דנו מה באה המשנה להוסיף בזה, הר"ש כתב, שהמשנה באה לחדש שאפילו אם נפרץ כגריס הוא טהור, כיון שזה רק מצד אחד, והרי השער השחור אינו מבוצר. הרא"ש כתב, שהמשנה נקטה כן אגב מ"ז, ושם הרי יש חילוק לדינא בין נפרץ כגריס לנפרץ פחות מכגריס.

ועוד פירש הרא"ש, שגם כאן יש חילוק בין נפרץ כגריס לנפרץ פחות מגריס, שהרי במשנתנו מדובר שיש בשיטה רוחב שתי שערות, וכאשר נפרץ ממקום אחד פחות משיעור גריס, הרי טומאת הפשיון היא רק באותו הנתק שממנו התחיל הפשיון, אמנם אם הפרצה היא כגריס, הרי שני הנתקים נחשבים כנתק אחד, וכמבואר במשנה הבאה, ומעתה יש כאן נתק אחד שארע בו פשיון, ולכן כולו טמא.

הרמב"ם [שם] כתב, שאם היתה הפרצה ממקום אחד כגריס, הרי זה טמא, משום שהפרצה עצמה נתק אחר הוא, והרי השער השחור אינו מבוצר. וכפשוטו אין לדברים אלו ביאור כלל. וצריך לומר, שהרמב"ם פירש את

השערות שביניהם מבוצרות בתוך נתק אחד, ומצילות מיד הפשיון⁽²⁶⁾.

משנה ח:

מי שהיה בו נתק כגריס, ובו שער צהוב, הרי הוא טמא, כפי ששנינו לעיל, שהשער הצהוב סימן טומאה בנתקים.

ואם לאחר מכן נולד לו שער שחור, הרי הוא טהור, כפי ששנינו לעיל, שהשער השחור מטהר את הנתק, אף כאשר יש בנתק סימני טומאה.

אף על פי שהלך לו שער שחור, הרי הוא נשאר טהור, ואין השער הצהוב חוזר לטמאות אותו, משום שנאמר בתורה "נרפא הנתק טהור הוא", [שלכאורה התיבות "טהור הוא" מיותרות, אלא באה התורה ללמדינו], שהשער השחור מטהר את השער הצהוב לעולם, ואף לאחר נשירת השער השחור אינו חוזר ומטמא⁽²⁷⁾.

אחד, הרי הוא טמא מחמת הפשיון⁽²⁵⁾,

ואם נפרצה השיטה שביניהם משני מקומות, הרי הוא טהור, משום שמעתה שני הנתקים נחשבים לנתק אחד, והרי השערות שנשארו בשיטה מבוצרות בתוך נתק אחד, ומצילות מיד הפשיון.

כמה תהא הפרצה בכל מקום משני המקומות?

מקום שתי שערות, שאם נפרצה השיטה בשני מקומות בשיעור שתי שערות, הרי שני הנתקים נחשבים כנתק אחד, והרי השיטה מבוצרת בנתק אחד, אולם אם הפירצה היא רק בשיעור שער אחת, הרי עדיין הם נחשבים כשני נתקים, והרי השערות אינם מבוצרות בנתק אחד.

ואם נפרץ ממקום אחד שיעור כגריס, הרי הוא טהור, משום שכאשר התחברו שני הנתקים במקום אחד שיעור כגריס, הרי הם נחשבים כנתק אחד ממש, והרי

26. הרמב"ם שם כתב, היתה הפרצה משני מקומות, ואפילו היתה הפרצה כגריס טהור, וצריך עיון לשונו "אפילו", הרי על כרחך כוונתו שבפרצה כגריס אפילו ממקום אחד טהור, כמבואר במשנה, שהרי בשני מקומות טהור אפילו בפחות מגריס, ואם כן הרי דוקא אם נפרץ כגריס טהור ולא בפחות מזה, ולמה כתב אפילו?

27. הקשה הראב"ד בהשגות [פ"ח הי"ג], מדוע לא תחשב נשירת השער השחור לפשיון, [שמקום הנתק פשה למקום שהיו שם השערות

25. ביאר הר"ש, שלפי דעת תנא קמא שרק הנתק הפנימי הוסגר, הרי רק הוא טמא משום הפשיון, אך הנתק החיצון לא הוסגר, ולגביו הרי זה פשיון בתחילה, [וכתב החזון איש, שמכל מקום מעתה גם הנתק החיצון טעון הסגר, שהרי עכשיו כבר אינו מבוצר, שהמקום של הפרצה נחשב כנתק אחד, ואינו מבוצר מכל צדדיו]. ולפי דעת רבי יוסי ששני הנתקים הוסגרו, הרי שניהם טמאים משום פשיון. והקשה התוספות יום טוב, איך יתכן לטמאות את החיצונה משום פשיון, הרי אין פשיון לתוכו? וראה מה שכתבנו בסימן י' בשם החזון איש ליישב בזה.

רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון: כל נתק שטהר שעה אחת, מחמת כל סיבה שהיא, שוב אין לו טומאה לעולם.

כלומר, בין שנטהר הנתק מחמת שהיה בו שער שחור, בין שנטהר מחמת שהיה בו סימן טומאה והלך סימן הטומאה, הרי הנתק טהור לעולם, אף אם יוולדו

בו סימני טומאה אחרים, מפני שלמדים מהפסוק "טהור הוא", שכל נתק שנרפא מטומאתו שעה אחת, אינו חוזר ומטמא לעולם⁽²⁸⁾.

רבי שמעון אומר: כל שער צהוב שטהר שעה אחת, מחמת שצמח בנתק שער שחור, אין לו טומאה לעולם, שאותו השער הצהוב אינו מטמא

שער שחור להציל.

ועוד כתב החזון איש על פי מה שכתב הר"ש בתוספתא שם, שמדובר דוקא באופן שהשער השחור הוא מן הצד, שאם לא כן הרי אין פשיון לתוכו, ואם כן המשנה מדברת באופן שהשער השחור צמח באמצע, ולכן אין כאן פשיון. אכן הרמב"ם שם הביא את דין התוספתא בסתם, ומשמע אף בשער באמצע הנתק, ומכל מקום אין זה נחשב פשיון לתוכו.

28. בתוספתא איתא כן לדעת רבי יהודה בן נקוסא בשם רבי שמעון, וכתב הר"ש, שרבי שמעון בן יהודה ורבי יהודה בן נקוסא שיטה אחת היא, ולכן פירש גם במשנתנו שעל ידי כל סיבה של טהרה בנתק אינו חוזר לטומאתו לעולם, אף שהמשנה דברה רק על טהרה מחמת שער שחור.

ועל פי זה כתב הר"ש, כי מה שכתבה המשנה לעיל [מ"ה], שאם היה שער לבן והלך ושוב חזר, שהוא חוזר לטומאתו, אין זה כרבי שמעון בן יהודה.

אך הגר"א בביאוריו על התוספתא כתב, שרבי יהודה בן נקוסא חולק על רבי שמעון בן יהודה, שרבי יהודה בן נקוסא סובר שעל ידי כל סיבה של טהרה בנתק אינו חוזר לטומאתו לעולם, והוא באמת חולק על המשנה לעיל, אך לרבי שמעון בן יהודה דוקא שער שחור

השחורות], והרי פשיון שבא לאחר שהלך השער השחור מטמא לדעת תנא קמא? וכתב לחלק בין שער שחור שבא לאחר הסגר לשער שחור שבא לאחר החלט, עיין במהר"י קורקוס שביאר דבריו.

והחזון איש [ז ח] תירץ בתחילה, שהפשיון מטמא דוקא באופן שבשעת הפשיון כבר יש נתק הראוי לטומאת הפשיון, אך כאן הנתק והפשיון באו כאחת, ואין הפשיון מטמא באופן הזה. ולפי זה כתב, שאם נשרו השערות אחת אחת, הרי הוא טמא משם פשיון, שהרי בנשירת שעה אחת כבר אין את טהרת השער השחור, ובנשירת השעה השנייה יש כאן פשיון, [אם נאמר שפשיון בנתקים שיעורו בכל שהוא כשאר הנגעים]. אך דחה [שם יא] את תירוצו, מהתוספתא שהביא הר"ש במשנה ט', שאם בא כולו נתק, וצמח שם שער שחור, ולאחר מכן ניתק, הרי הוא טמא משום פשיון, אף שהנתק והפשיון באים כאחת?

ולפיכך תירץ החזון איש, שהמשנה מדברת באופן שאין כאן טומאת פשיון, כגון שהלך השער השחור על ידי סיכת נשם וכדומה, שאין כאן שער שחור לטהר, אך איך כאן פשיון לטמא. ועוד יתכן לומר, באופן שלא ניתק השער השחור מהשורש, אלא שלא נשאר שיעור בכדי שינטל בזוג, שאין זה נחשב לנתק ולכן אין כאן פשיון, אך גם אין כאן

לעולם, אך אם יולד שער צהוב אחר, הרי הוא מטמא⁽²⁹⁾.

משנה ט:

מי שהיה בו נתק כגריס, וטימא אותו

הכהן, ולאחר מכן ניתק כל שערות ראשו, הרי הוא טהור משום פריחה, וכן אם היה נתק כגריס בזקנו, ולאחר מכן נתקו כל שערות זקנו, הרי הוא טהור משום הפריחה.

שנאמר בתורה "ואיש כי ימרט ראשו

מטהר את הנתק לעולם.

מהבית דוד שדייק מדברי הר"ש להיפך].

ורבי שמעון הוסיף לטהר אף את הפשיון שהיה עם השער השחור, שאותו הפשיון אינו מטמא לעולם, אמנם שער צהוב ופשיון שבאו אחר כך, הרי הם מטמאים את הנתק, שהשער השחור מטהר רק את סימן הטומאה שהיה עמו. [ואם נאמר כהבית דוד, יצא שרבי שמעון מיקל בפשיון שהיה עמו, ומחמיר בשער צהוב שבא אחר כך].

והקשה **הקרובן אהרן** על פירוש הר"ש, היכן מוזכר בדברי רבי שמעון, שבא לטהר אף את הפשיון שהיה עם השער השחור, שאם זהו עיקר המחלוקת, הרי רבי שמעון היה צריך להזכיר זאת?

שיטת הגר"א: שבין לפי תנא קמא ובין לפי רבי שמעון, השער השחור מטהר רק את השער הצהוב שהיה עמו, ואינו מטהר את הפשיון שהיה עמו, ולא את השער הצהוב שבא אחר כך. אלא שהם נחלקו האם השער הצהוב שנטהר נחשב מעתה כשער שחור, והרי הוא מציל את הנתק מיד שער צהוב אחר ומיד הפשיון כל זמן שהוא קיים בנתק, או שאינו נחשב שער שחור, וכאשר נשר השער השחור, הרי הנתק טמא בסימני טומאה חדשים, והם נחלקו לשיטתם לעיל מ"ד, לגבי שער צהוב שאינו הפוך. וראה **חזון איש** [ז' יג] שהקשה על דברי הגר"א, שאם כן היה לרבי שמעון לומר שהשער הצהוב מציל, ולאומר שאינו מטמא? ועו הקשה, שבאופן שהשער הצהוב היה מן הצד, אינו יכול להציל, והיא

29. הראשונים התחבטו מה החילוק בין תנא קמא לרבי שמעון? ונאמרו בזה כמה שיטות:

שיטת הרמב"ם: שלפי דעת תנא קמא, השער השחור מטהר את השער הצהוב ואת הפשיון שהיו עמו, שהם לא יטמאו אף אחר שנשר השער השחור, אך אינו מטהר את השער הצהוב ואת הפשיון שבאו אחר שנשר השער השחור, וכן פסק הרמב"ם ביד החזקה. ורבי שמעון הוסיף לטהר אף את השער הצהוב שבא אחר שנשר השער השחור, אך לגבי פשיון מודה רבי שמעון, שהפשיון שהיה עם השער השחור אינו מטמא לעולם, והפשיון שבא אחר כך מטמא, וכן פירש **המים טהורים** בדברי הרמב"ם. אך **הקרובן אהרן** ביאר בדברי הרמב"ם באופן אחר, שלפי רבי שמעון השער השחור מטהר לעולם את אותו מין הטומאה שהיה עמו, שאם היה שער צהוב, הרי גם שער צהוב שיבא אחר כך טהור, אך פשיון שיבא אחר כך טמא, וכן להיפך.

שיטת הר"ש: שלפי דעת תנא קמא, השער השחור מטהר את השער הצהוב שהיה עמו, אך אינו מטהר את הפשיון שהיה עמו, ולאחר שנשר שער השחור הרי הפשיון חוזר ומטמא. [ולגבי שער צהוב שבא אחר כך לא נתבאר בדברי הר"ש, כן כתב **התוספות יום טוב**, אך **המים טהורים** דייק מדברי הר"ש, דאינו מטהר אלא את השער הצהוב שהיה עמו, וכן הוא דעת **הרא"ש**, וראה במים טהורים שהביא

קרח הוא טהור הוא", ודרשינן בתורת כהנים שהפסוק בא ללמדינו, שהנתק שפרח בכולו הרי הוא טהור⁽³⁰⁾ ⁽³¹⁾.

הראש והזקן אין מעכבין זה את זה, דברי רבי יהודה, שאם לאחר שטימא אותו הכהן נתקו שערות ראשו, אך לא נתקו שערות זקנו, או להיפך, הרי זה נחשב לפריחה המטהרת.

רבי שמעון אומר מעכבין זה את זה,

אין הפריחה מטהרת, עד שינתקו כל שערות ראשו וזקנו.

אמר רבי שמעון: ודין הוא, והרי קל וחומר הוא, ומה אם עור הפנים ועור הבשר, שיש דבר אחר מפסיק ביניהן, ששערות ראשו מפסיקות ביניהם, שאינם מטמאות בנגעי עור בשר, מכל מקום הרי הם מעכבין זה את זה, שאם פרח הנגע בכל גופו חוץ מעור הפנים, הרי הוא

סתמה המשנה שהשער מציל?

30. בהמשך הפסוק נאמר "וכי יהיה בקרחת או בגבחת נגע וגומר", ומשמע שאיירי בקרחת וגבחת ולא בנתק שפרח בכולו? ותירץ בתוספות יום טוב, שבאמת עיקר הפסוק איירי בקרחת וגבחת, אך דרשינן מהתיבות "טהור הוא" שהם מיותרות, [שהרי שמעינן מהמשך הפסוק שבלא נגע אין הקרחת מטמא], לדין נתק שפרח בכולו.

אך **הרמב"ם** חידש משום כן, שהנתק שפרח בכולו הרי הוא טהור מטומאת נתקים, אך עדיין יטמא בטומאת קרחת וגבחת, שאם הופיע בהרת בתוך הפריחה, הרי הוא יטמא כקרחת וגבחת.

31. **החזון איש** [ז יח] חידש כמה פרטי דינים בדין פריחת הנתק:

א. הפריחה מטהרת דוקא באופן שניתק כל ראשו כדרך נתק, אך אם נתקו השערות על ידי שסך נשם, או באופן שאין סופו לחזור, שאין זה ניתוק המטמא, אין זה נחשב גם לפריחה המטהרת. ואפילו לשיטת הרמב"ם שמעתה יטמא בטומאת קרחת וגבחת, מכל מקום זה דוקא באופן שהיה ניתוק בכולו, בצורה

שהנתק מטמא.

ב. אם לאחר הפריחה חזר וצמח שער שחור, אין זה נחשב שהלכה טהרת הפריחה [ויטהר רק מצד השער השחור], אלא הוא טהור מצד פריחה, שדוקא לגבי נגעי עור בשר מצינו שאם נולדה בו מחיה הלכה טהרת הפריחה, שהרי נגעי עור בשר מטמאים במחיה, אך לא מצינו כן לגבי נתקים שאינם מטמאים במחיה.

ג. אם לאחר הפריחה חזרו וצמחו השערות בשיעור שני גריסים, וחזר שוב וניתק כגריס, אין זה נחשב לנתק חדש, שהרי לא בטלה טהרת הפריחה הקודמת. אך כתב, שמסתבר לומר שאם צמחו השערות שוב ברוב גופו, שבטלה טהרת הפריחה.

ד. עוד כתב [ז כ], שמקום הקרחת אינו מעכב את הפריחה של הנתק, שהרי קרחת מעכבת את הפריחה של נגעי עור בשר, כמו ששינונו לעיל פ"ח מ"ה, כיון שזה ראוי לטמא בבהרת, ואם כן לא מסתבר שזה יעכב גם את פריחת הנתק. ולפי זה, אם נקרח חלק מהראש, ובמקום אחר הופיע נתק כגריס, ופרח הנתק בשאר השערות הקיימות, הרי הוא טהור מדין פריחה. וכן אם הופיע נתק כגריס, ולאחר מכן נקרח חלק מהראש והשאר ניתק,

טמא, עד שיפרח הנגע בכל גופו,

הראש והזקן שאין דבר אחר מפסיק ביניהם, אינו דין שיעכבו זה את זה, ולא יטהר עד שיפרח הנתק בכל שערות ראשו וזקנו.

ורבי יהודה סובר, שילפינן מהפסוק "ראשו", שאף אם פרח הנתק בראשו בלבד הרי הוא טהור.

הראש והזקן אין מצטרפין זה עם זה, להשלים לשיעור גריס, שאם ניתק חצי גריס בראש וחצי גריס בזקן, אינם מצטרפים,

ואין פושין מזה לזה, שאם הופיע הנתק בראש והסגיר אותו הכהן, ובסוף שבוע פשה הנתק לזקנו, אינו טמא משום פשיון. לפי שנאמר "צרעת הראש או הזקן הוא", ללמדך שהם נחשבים לשני נגעים.

איזה הוא זקן: מן הפרק העליון של לחי, [מתחת לאזן], עד פיקה של גרגרת, העצם הבולטת בגרון, וכל שלמעלה מהפרק העליון של הלחי, הרי זה בכלל הראש, וכל שלמטה מפיקה של גרגרת, הרי זה בכלל עור הבשר, [ואף אם יש שם שער, הרי זה מטמא כנגעי

עור הבשר, שהרי שער שבשאר עור הגוף אינו מטמא בנגעי קרחת וגבחת אלא בנגעי עור בשר].

משנה י:

הקרחת והגבחת – הדין של טומאת קרחת וגבחת הוא, שאם הופיע בהם נגע באחד מארבעת המראות, הרי הם מיטמאות בשני שבועות, שהנגעים שבקרחת ובגבחת טעונים הסגר שני שבועות, ואם לא פשו לאחר שני שבועות הרי הם טהורים.

והרי הם מטמאים בשני סימנים של החלט: האחד, במחיה, שאם נולד בשר חי בתוך הקרחת והגבחת כאשר נראה אל הכהן בתחילה, או בסוף שבוע ראשון, או בסוף שבוע שני, או לאחר הפטור, הרי הוא מוחלט לטומאה,

והשני, בפשיון, שאם פשה הנגע בסוף שבוע ראשון, או בסוף שבוע שני או לאחר הפטור, הרי הוא מוחלט לטומאה.

אך אינם מטמאים בשער לבן, לפי שנאמר "צרעת פורחת היא", "צרעת" לרבות טומאת מחיה, "פורחת" לרבות טומאת פשיון, "היא" למעט טומאת שער

הרי הוא טהור מדין פריחה.

אך כתב, שמסתבר לומר שאם נקרח רוב הראש, הרי זה מעכב את פריחת הנתק.

ה. עוד כתב [זו כד], שהרמב"ם כתב שהפריחה מטהרת אם לא נשארו שתי שערות, ומבואר, ששערה אחת אינה מעכבת

את הפריחה, וזה דוקא לשיטתו שפסק בנגעי עור בשר, שפחות מכעדשה אינו מעכב את הפריחה, אך לשיטת הר"ש שבנגעי עור בשר אפילו כל שהוא מעכב, יתכן שגם שערה אחת תעכב את פריחת הנתק.

לבן⁽³²⁾.

איזו היא קרחת, איזה אופן של נשירת השערות נחשבת לקרחת?

אכל נשם [סם שהאוכלו אינו מגדל שער, ובמקום שסך בו אינו מגדל שער], ונשרו שערות ראשו, או סך נשם בראשו, ונשרו השערות שבמקום של הסם, או שנשרו שערות הראש על ידי מכה שאינה ראויה לגדל שער, הרי זה נחשב לקרחת, ואם הופיע שם נגע הרי הוא טמא.

אך אם נשרו השערות בלא סיבה ידועה, הרי זה נחשב לנתק, ומטמא בשער צהוב דק ולא בשער לבן⁽³³⁾.

איזו היא קרחת, איזה מקום בראשו נחשב לקרחת כאשר נשרו שם השערות?

מן אמצע הקדקוד, כל השופע לאחוריו, שכל החלק האחורי של הראש נחשב לקרחת,

עד פיקה של צואר, החוליא העליונה של השדרה, — עד שם הוא המקום של

32. כן כתב הר"ש על פי התורה כהנים. וכתב הר"ש, שאי אפשר למעט שער לבן מצד שהמציאות היא שאין בו שער, שהרי יתכן שיהיה בתוך הקרחת שנים ושלושה שערות, שזהו דרך הקרחת.

אך הרמב"ם כתב, ולפי שאין בהם שער אינם מטמאים בשער לבן, והיינו שמצד המציאות לא יתכן שיהיה שער בקרחת. ויש לעיין, שהרי דעת הרמב"ם שקרחת מטמאת אפילו באופן שסופה לגדל שער, וכפי שיבואר להלן, ואם כן עדיין יתכן מציאות שנולד שער לבן? ולפי מה שכתב התוספות יום טוב בדעת הרמב"ם, שהקרחת מטמאת דוקא אם נקרחו כל שערות ראשו, הרי לא קשה כלל, משום שאם יולד שער לבן, כבר אין זה קרחת, ושוב אינו מטמא כלל. וראה משנה אחרונה מה שיישב בזה.

שהשערות עתידים לצמוח. וביאור המשנה לפי שיטה זו, שאם אכל או סך נשם, והיא מכה שאינה ראויה לגדל שער, הרי זה מטמא בטומאת קרחת וגבחת, והסיפא מפרשת את הרישא, [כן ביאר התוספות יום טוב, אך הרש"ש הקשה, שאי אפשר לפרש כן, שהרי הר"ש ביאר את המשנה, שהמכה היא גדולה עד שאינה ראויה לגדל שער, ומשמע שאין זה הנשם של הרישא. ובתוספות אנשי שם בארו על דרך התוספות יום טוב, שהתיבות "שאינה ראויה לגדל שער" קאי על נשם ועל מכה, ששניהם מטמאים דוקא באופן שאין ראוי לצמוח שוב].

וכן יש חילוק אחר ביניהם, שהנתק מטמא דוקא אם נשרו השערות בידי שמים, אך הקרחת והגבחת מטמאים אפילו באופן שנשרו בידי אדם.

אך עדיין יש לעיין, שלכאורה נגע הנתק הוא בין אם עתידים לצמוח ובין אם אינם עתידים לצמוח, ואם כן כאשר נשרו השערות בידי שמים ואינם עתידים לצמוח, היאך נדע האם זה נתק או שמא זהו הקרחת והגבחת, שהרי זה ראוי לשניהם?

33. נתחבטו הראשונים מהו נתק ומהו קרחת וגבחת, ואיך נדע את החילוק ביניהם? דעת הר"ש: שקרחת וגבחת מטמאים דוקא באופן שנשרו השערות ואינם עתידים לגדול שוב, אך נגע הנתק מטמא אפילו באופן

הראש, ומטמא בטומאת קרחת, אך משם

ולמטה הרי זה נחשב לעור הבשר, [וגם אם צמחו שם שערות, הרי זה מטמא בטומאת עור הבשר ולא בטומאת

קרחת].

איזו היא גבחת, איזה מקום בראשו נחשב לגבחת כאשר נשרו שם השערות?

אך יש לעיין לפי זה, מדוע נקטה המשנה "מכה שאינה ראויה לגדל שער", הרי גם בראויה לגדל טמא? ותירץ הקרבן אהרן, שהרמב"ם לא גרס כן במשנה, אך הקשה על זה התוספות יום טוב, שהרמב"ם עצמו כתב כן בהלכותיו? ולכן תירץ, שעל ידי נשם הרי זה נחשב לקרחת וגבחת גם באופן שעתידיים השערות לצמוח, אך על ידי מכה, הרי זה טמא דוקא אם אינה ראויה לצמוח, ובביאור הדברים יתכן לומר, שאם על ידי מכה השערות ראויות לצמוח, אין זה נחשב שהופסקה צמיחת השערות, ועל דרך שכתב החזון איש [ג ו], שאם גילח בתער את שערותיו, אין זה נחשב לקרחת וגבחת, כיון שלא הופסקה הצמיחה מעולם.

והמשנה אחרונה תירץ, שאינה ראויה לגדול שער היינו שעכשיו אינה ראויה, אך לעתיד ראויה, ומכל מקום הרי זה נחשב לקרחת וגבחת.

אך הקשה על שיטת הרמב"ם מהגמרא במסכת בבא קמא [פו ב], כגון דסך נשא דלא הדר, ומבואר שעל ידי נשם אין השער חוזר? ויתכן ליישב, שיש נשם חזק שמשיר את השער לעולם ויש נשם חלש יותר, ובמסכת בבא קמא מדובר באופן שעל ידי הנשם אינו חוזר, אך במשנתנו מדובר בסתמא, ואפילו באופן שהשער חוזר.

ולדעת הרמב"ם קשה איך נבחין לחלק בין הנתק לקרחת והבחת, הרי שניהם מטמאים בין כשסופו לגדל ובין כשאין סופו לגדל? ותירץ הכסף משנה [פ"ח ה"א], שבאמת

ובמשנה אחרונה [לעיל מ"א] חידש, שבאמת יש כאן את שתי הטומאות, אלא שאם אין שם בהרת הרי הוא טמא מדין נתק, ואם יש שם בהרת הרי הוא טמא מדין קרחת וגבחת. [הכסף משנה כתב כן בדעת הרמב"ם וכפי שיבואר, אך המשנה אחרונה כתב כן אף בדעת הר"ש]. וביאר בזה את דברי הר"ש לעיל פ"ג מ"ה, וראה מה שכתבנו שם. אכן החזון איש [ז יז] האריך לחלוק עליו, שנגע הנתק מטמא בשער צהוב גם כאשר יש שם בהרת, ראה שם. ולפי זה חוזרת הקושיא, מה בין נתק לקרחת וגבחת?

ותירץ החזון איש [ג ד], שנגע הנתק הוא אופן מסויים של נשירת השער, כלומר, שאם נשרו השערות בלא שום סיבה ידועה, זהו נגע הנתק, אך אם נשרו השערות מחמת מחלה בגוף האדם, או מחמת מכה או סם, אין זה נתק, ואם סופו לחזור הרי הוא טהור לגמרי, אפילו כאשר יש שם בהרת, שהרי אין זה לא נתק ולא קרחת וגבחת, ואם אין סופו לחזור הרי הוא טמא מדין קרחת וגבחת.

והנה בפירוש הר"ש בכמה מקומות משמע שנגע הנתק הוא דוקא באופן שסופו לחזור, [בר"ש פ"ו מ"ח, ובפירושו בתחילת משנתנו, ובסוף משנתנו], ולפי דברי החזון איש הדברים מבוארים, שדרך מחלת הנתק הוא באופן שסופו לצמוח, וכל אופן אחר אין זה נתק אלא מחלה אחרת.

דעת הרמב"ם: שקרחת וגבחת מטמאים בין אם עתידיים לצמוח ובין אם אינם עתידיים לצמוח, וכתב שעל ידי נשם עתידיים לצמוח.

מן אמצע הקדקוד, כל השופע לפניו, שכל החלק הקדמי של הראש נחשב לגבחת,

עד כנגד שער מלמעלן, עד תחילת צמיחת השער, וכל שלמעלה ממנו הוא בכלל הראש, אך המצח נחשב לעור

קרחת וגבחת אחד הוא, אלא שאם אין שם בהרת הרי זה נתק, ומטמא בשער צהוב, ואם יש שם בהרת הרי זה קרחת וגבחת, ומטמא בשער לבן.

אך התוספות יום טוב נחלק על הכסף משנה, וכתב שהנתק מטמא בין כאשר אין שם בהרת ובין כאשר יש שם בהרת, וכן הוכיח החזון איש [זו יז] מדברי הרמב"ם, שכתב לגבי נגע הנתק, שהוא מטמא בין כשהיה מראהו עמוק ובין כשאין מראהו עמוק, ומשמע שבשניהם זהו מדין נתק.

והכסף משנה [פ"ה ה"ח] תירץ על פי דברי הרמב"ן בפירושו על התורה [בפרשת נתקים], שהקרחת והגבחת מטמאים דוקא באופן שניתקו השערות מהצדדים של הראש, שזוהו דרך נשירת השערות, מה שאין כן הנתק מטמא דוקא באופן שניתקו השערות מאמצע הראש, ולפי זה אפשר להבחין מהו הנתק ומהו הקרחת לפי מקום הנשירה, שאם ניתקו מהצד הרי זה קרחת, ואם נתקו באמצע הראש הרי זה נגע הנתק.

והתוספות יום טוב הוסיף על זה, שהקרחת והגבחת מטמאות דוקא אם נתקו כל שערות הראש באותה הפאה, אך אם נשאר שערות אין זה נחשב לקרחת וגבחת, ודייק כן מהרמב"ם שכתב מי שנשר כל שער ראשו. אך החזון איש [ג ו] הקשה על זה מדברי רבי יהודה במשנתנו, שאם יש שער ביניהם אינם מצטרפים, ולדברי הרמב"ם אם יש שער ביניהם אין זה קרחת וגבחת כלל! ועל כרחך הקרחת והגבחת מטמאות גם כשלא ניתקו כל שערות הראש.

וכתב התוספות יום טוב, שלפי זה מבוארים

דברי הרמב"ם שכתבנו לעיל מ"ט, שאם פרח הנתק בכל ראשו הרי הוא טהור מדין נתק, אך הוא טמא מדין קרחת וגבחת, שאם הופיע שם בהרת הרי הוא טמא, והיינו שכל הטעם שזה נתק ולא קרחת זהו משום שנשרו השערות באמצע הראש ולא מהצדדים, אך אם פרח הנתק בכלול, ומעתה הנשירה היא מהצדדים, הרי זה קרחת וגבחת ולא נתק, [ויתכן שזהו גם הטעם שטיהרה התורה את פריחת הנתק].

אך לכאורה אי אפשר לפרש כך את דברי הרמב"ם, שהרי הרמב"ם [פ"ה ה"ג] כתב על פי התוספתא, שאם בא כולו נתוק הרי זה נחשב לנתק וטעון הסגר, והרי כאן הנשירה היא גם מהצדדים, והנשירה היא בכל ראשו, ומדוע זה נחשב לנתק ולא לקרחת וגבחת? ועל כרחך צריך לפרש בדברי הרמב"ן, שאם התחילה הנשירה מהצדדים הרי זה קרחת וגבחת, ואם התחילה הנשירה מהאמצע, אף שהתפשטה לצדדים, הרי זה נחשב לנתק, ואם כן אין מקום לדברי התוספות יום טוב, שהרי אמנם לאחר הפריחה הנשירה היא בכל ראשו, אך הפריחה הרי התחילה מהאמצע, וזה עדיין נחשב לנתק?

ועל כרחך צריך לפרש בדברי הרמב"ם כמו שכתב החזון איש [זו כד], שקבלה היא ואין זה סברא. ויתכן שהמקור הוא, שהרי המקור לטהרת הפריחה היא מהפסוק "ואיש כי ימרט ראשו", והרי לאחר מכן כתוב "וכי יהיה בקרחת או בגבחת נגע וגומר".

והחזון איש [ג ו] כתב ליישב החילוק בין נתק לקרחת וגבחת באופן אחר, וכמו שכתב לעיל בדעת הר"ש, שנגע הנתק הוא דוקא באופן שנשרו השערות בלא שום סיבה ידועה,

הבשר⁽³⁴⁾.

הקרחת והגבחת אינן מצטרפות זו עם זו, הופיע בהרת בראשו, חצי גריס בקרחת וחצי גריס בגבחת, אינם מצטרפים, **ואינן פושות מזו לזו,** הופיע בהרת

כגריס בקרחת, ובסוף שבוע פשתה הבהרת לגבחת, אין זה נחשב לפשויון⁽³⁵⁾.

רבי יהודה אומר: אם יש שער ביניהן, באמצע הראש, בין הקרחת והגבחת, **אינן מצטרפות,** שהרי יש ביניהם הפסק שער⁽³⁶⁾,

הזקן שנקרחו וכו', ומשמע שגם בזקן יש טומאת קרחת, [המשנה אחרונה כתב לדחוק בדברי הרמב"ם שכוונתו לנתק, ומצינו שקוראים לנתק קרחת, והנה מלבד שזה דוחק משום שכל הפרק ברמב"ם עוסק בדיני קרחת וגבחת ולא בדיני נתק, גם לא יתכן לומר כן, שהרי הרמב"ם שם כתב שאם נולד שם שחין הרי זה טמא משום שחין, ובפשטות דין שחין שייך רק בקרחת וגבחת ולא בנתק, וכפי שכתבנו בהערות על הר"ש].

וכן נקט **התוספות יום טוב**, שהזקן מטמא אף בטומאת נתקים, והוכיח כן מפ"ח מ"ה, שאם חזרו הראש והזקן ונקרחו הרי הם מעכבים את הפריחה, ומבואר שיש דין קרחת בזקן. [המשנה אחרונה הביין שהראיה היא רק מהלשון "ונקרחו", שמדובר בקרחת ולא בנתק, אך הראיה היא מעיקר הדין, שהרי נגע הנתק אינו מעכב את הפריחה].

וכן הוא מוכרח לפירוש הרמב"ם לעיל פ"ו מ"ח, ראה מה שכתבנו שם.

וכן נקט **החזון איש** [ז כב], וכתב, שהזקן לא יצטרף לא עם הקרחת ולא עם הגבחת אף לשיטת רבי יהודה, שהרי בנתקים שני חלקי הראש מצטרפים, ומכל מקום הראש והזקן אינם מצטרפים, כל שכן הקרחת והגבחת, ששני חלקי הראש לא מצטרפים, שהם לא יצטרפו עם הזקן.

36. הקשה **החזון איש** [ז כג], באופן שיש שער ביניהם הרי אינם נחשבים כנגע אחד מחמת

אך כל שנשרו השערות מחמת סיבה, בין מחמת חולי בין מחמת מכה בין מחמת נשם וכדומה, הרי זה נחשב לקרחת וגבחת, ואף שגם בנגע הנתק יש סיבה לטמאות מחמת קרחת וגבחת כאשר יש שם בהרת, צריך לומר, שכל מקום שנחשב לנתק אינו נחשב לקרחת וגבחת, שלא יתכנו שני הדברים יחד, ורק במקום שאינו נחשב לנתק הרי זה טמא מצד קרחת וגבחת.

34. כתב **התוספות יום טוב**, שהמשנה באה לאפוקי, שגבות העינים נחשבות לעור הבשר, ולא לגבחת, שהרי הם למטה מתחילת צמיחת השער, אכן ברש"י במסכת מנחות [לו ב] ד"ה לאפוקי כתב, שגבות העינים דינם כשער הראש ומטמאות בנתקים, וראה **חזון איש** [הוספות למסכת נגעים עמוד רצו] שדחק בדברי רש"י.

והרש"ש ביאר, שהמשנה באה לומר, שבדרך כלל השערות מתחילים לינשור בצדדים ולאחר מכן באמצע, וכל שכנגד המקום שיש שם שער נחשב למקום של הראש. וראה עוד **במשנה אחרונה**.

35. במשנה לא הוזכר האם הזקן מטמא בטומאת קרחת וגבחת, **והמשנה אחרונה** נקט שאינו מטמא, אלא רק הראש בלבד, וכן משמע קצת מדברי הר"ש במשנתנו, שכתב הקרחת והגבחת הם בראש כדפרישית.

אכן **הרמב"ם** פ"ה הי"א כתב, הראש או